

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Democratie, deugden, docentschap: de docent als gids in de democratie

Wiersma, J.K.C.

Citation

Wiersma, J. K. C. (2023, November 8). *Democratie, deugden, docentschap: de docent als gids in de democratie*. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/3656180>

Version: Publisher's Version

License: [Licence agreement concerning inclusion of doctoral thesis in the Institutional Repository of the University of Leiden](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3656180>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Afsluiting deel I en overgang naar deel II

De afgelopen hoofdstukken hebben een schets gegeven van de democratische mens. Op basis van de teksten van Lasch, Plato, Tocqueville, Ortega y Gasset en Sennett is het beeld ontstaan dat deze mens zich laat kenmerken door rusteloosheid. Vrijheid en gelijkheid zorgen ervoor dat de democratische ziel zonder bepaald doel leeft: alle eventuele doelen in het leven zijn namelijk even nastrevenswaardig. Voor één doel kiezen staat ook haaks op het vrijheidsidee van *keeping your options open*. Deze hang naar vrijheid zorgt ervoor dat orde en vastigheid een ondergeschikte rol hebben in de ziel van de democratische mens.

De democratische mens is ook vluchtig en oppervlakkig. De standsgelijkheid zorgt ervoor dat iedereen met iedereen in competitie is. Tempo telt. Zich ergens lang in verdiepen betekent voorbijgestreefd worden door anderen. Deze onrust in de samenleving hangt samen met onrust in de democratische ziel. Een democratisch mens legt zich niet toe op één taak, maar heeft vaak meerdere projecten. Dit gaat ten koste van focus.

De democratische mens gaat voor Tocqueville gepaard met individualisme. Hij houdt zich vooral bezig met zijn eigen zaken en die van zijn naaste omgeving, maar het algemeen belang laat hij het liefste links liggen. Ortega y Gasset benoemt een ander fenomeen. Hij ziet weliswaar dat de democratie tot een algehele vervlakking en vluchtigheid leidt, maar ziet ook dat democratische mens als massamens zich wel opdringt naar leidinggevende posities. De massamens is onbescheiden omdat hij een leider wil zijn zonder over de benodigde leiderschapskwaliteiten te beschikken. Gelijkheidsdenken rechtvaardigt echter zijn ambities: in beginsel is iedereen even geschikt om te leiden - waarom zou de een kunnen bepalen dat een ander ongeschikt is voor bijvoorbeeld de politiek?

Bij Sennett kregen we een soortgelijk beeld van de mens die leeft zonder vastigheid en die - gedreven door de wetten van de vrijemarkt - vooral flexibel moet zijn. Flexibiliteit gaat vooral samen met vluchtigheid en onrust. Deze onrust is kenmerkend voor de democratische mens.

De onrust en vluchtigheid wordt vergroot in de digitale mens. Deze digitale mens is een hyperversie van de democratische mens: nog onrustiger, nog vluchtiger. Dit komt vooral omdat de technologie zo een grote greep op de geest van de mens heeft gekregen dat deze geest belangrijke eigenschappen lijkt te verliezen: concentratievermogen, aandacht en het vermogen om goed te denken. De digitale mens is in vergelijking met de democratische mens niet alleen verzwakt, maar vaak ook verslaafd.

Aan de hand van Postman, Sartori, Alter en Turkle is dus geen rooskleurig beeld ontstaan. Het zou onterecht zijn om de technologie in het leven zonder meer voor lief te nemen. Een vergrote invloed kan niet alleen destructief zijn voor de digitale mens zelf. Het probleem is ook - hiermee staat de analyse volledig in lijn met de analyse van de democratische mens - dat de digitale mens in nog grotere mate de kwaliteiten ontbeert om een samenleving te leiden.

In deel I is duidelijk geworden dat de democratische mens als probleem beschouwd kan worden. De onvolkomenheid van de democratische mens impliceert een standaard van volkomenheid. In het volgende deel wil ik die volkomenheid onder woorden brengen. De zoektocht naar deze volkomenheid beantwoordt in de eerste plaats aan een natuurlijk verlangen in de mens. De democratische dan wel digitale mens heeft mijns

inziens een dergelijk beeld nodig om zich naar te richten voordat hij kan besluiten zich vrij te maken om niet langer democratisch door het leven te gaan.